

تسهیم اموال؛ راهبرد نوین همکاری کشورها در زمینه استرداد اموال و عواید ناشی از جرم

عطاءاله رودگر کوهپر*، بهزاد رضوی فرد**

چکیده

مقابله با جرم و محروم کردن مرتکب از عواید و درآمدهای ناشی از آن و الزام وی به جبران خسارت بزه دیده و بازگرداندن دارایی های مجرمانه به مالک قانونی و مشروع مستلزم همکاری نزدیک کشورها است. در این اثنا عوامل متعدد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، حقوقی و حتی فنی وجود دارد که مانع تحقق این اهداف می شود؛ اما اهمیت همکاری کشورها و ضرورت مقابله با مرتکبان جرم و تعهدات بین المللی کشورها ایجاب می کند تا این موانع برطرف شود. در این راستا، کشورها با توجه به ضرورت امر و بنا به توصیه اسناد بین المللی و به منظور ایجاد انگیزه جهت مشارکت فعالانه دولت ها و سازمان ها در روند تعقیب جرم و همکاری برای توقیف و استرداد اموال ناشی از جرم، با تصویب قوانین داخلی، تنظیم توافقات دوجانبه و موردی و رویه های عملی، قواعد جدیدی را تحت عنوان «تسهیم عادلانه اموال و عواید ناشی از جرم» ایجاد کردند تا هریک از آنها به نسبت مشارکت در عملیات اجرایی، درصدی از اموال مصادره شده را بین خود تقسیم کنند. این موضوع در عمل به عنوان راهبرد نوین همکاری کشورها بسیار مؤثر بوده است و تاکنون میلیاردها دلار وجوه نقدی و اموال و عوایدی که از جرم تحصیل شده بود، از مرتکبان جرم اخذ و به مالکان مشروع و قانونی مسترد کرده یا بین مراجعی که همکاری داشتند، تقسیم کرده است که این خود نیز در مقابله با جرائم به ویژه جلوگیری از فساد حکمرانان بسیار مؤثر بوده است.

واژگان کلیدی: همکاری کشورها، موانع همکاری تسهیم اموال مصادره شده، بازگرداندن اموال و عواید ناشی از جرم

* دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس، مستشار قضایی معاونت حقوقی قوه قضائیه
(نویسنده مسئول)
r_roudgar@yahoo.com

** دانشیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی
razavi1351@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۲۰ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۴/۲۶

مقدمه

پیشرفت سریع علوم و تکامل آن در حوزه‌های مختلف به‌ویژه در عرصه فناوری ارتباطات و نقل و انتقال سریع و مجازی سرمایه که مرزهای فیزیکی بین کشورها را درنوردید و جهان را به سوی اجرای تنوری دهکده جهانی به پیش می‌برد از یک سو (عباسی، ۱۳۹۳: ۴۲۵)، سهولت در جابه‌جایی و مسافرت از یک کشور به کشورهای مختلف جهان از سوی دیگر، راه را برای مجرمان به‌منظور فرار از تعقیب و اجرای عدالت فراهم کرده است. در واقع جهانی‌سازی و استفاده از تکنولوژی این امکان را به مجرمان می‌دهد که به آسانی برای از بین بردن آثار و دلایل ارتکاب جرم و نیز حفظ وجوه و عواید ناشی از جرم اقدام کرده و مکان امنی را برای خود ایجاد کنند (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل، ۱۳۸۷: ۱۹۹).

همچنین مقابله با جرم از طریق از بین بردن زمینه‌های ارتکاب آن که با حذف یا دشوارسازی دسترسی به آماج و اهداف جرم صورت می‌گیرد، اتخاذ تدابیر و راهکارهای پیشگیرانه یک امر ضروری است. بنابراین اعمال اقدامات لازم در راستای پیشگیری از جرم تنها در حوزه قلمرو حاکمیت یک کشور کافی نیست؛ زیرا امروزه جرائم سازمان‌یافته برخلاف گذشته که یک مشکل داخلی محسوب می‌شد به یک مشکل فراملی تبدیل شده است و گسترش تجارت الکترونیکی، گسترش تجارت جهانی، غلبه فتن الگوهای بازار آزاد، افزایش تعداد و نفوذ شرکت‌های چندملیتی به‌ویژه در کشورهای فقیر از مهم‌ترین عوامل رشد جرائم سازمان‌یافته به شمار می‌آیند (رضوی فرد، ۱۳۹۶: ۲۷۷).

بنابراین کشورها در جهت انجام تعهدات بین‌المللی و مقابله با جرائم، به‌ویژه جرائم سازمان‌یافته و فراملی و حتی دیگر جرائمی که در خارج از قلمرو حاکمیت آن‌ها واقع می‌شود، ناگزیر به همکاری هستند؛ به‌ویژه آنکه مجرمان با بهره‌مندی از تجهیزات و امکانات مخابراتی و ارتباطات نوین به سرعت اموال و عواید ناشی از جرم را به دیگر کشورها منتقل می‌کنند. در این راستا کشورها با وجود موانع بسیار، با استفاده از تجارب یکدیگر و بهره‌گیری از توصیه‌های اسناد بین‌المللی، اموال و عواید ناشی از جرم را که باید ضبط یا مصادره شود، به اشتراک گذاشته و عادلانه تقسیم کرده‌اند تا به‌عنوان راهبردی جدید انجام همکاری و تشریک مساعی برای مقابله با جرائم را تسهیل کنند. براین اساس با توجه به ضرورت این همکاری و شکل‌گیری شیوه جدید معاضدت از طریق تسهیم اموال و عواید مصادره‌شده، مباحث را در سه بخش ضرورت همکاری و موانع آن، فرآیند شکل‌گیری تسهیم اموال و نحوه تعیین قدرالسهم هریک از کشورها و محل هزینه آن مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۱. اهداف و ضرورت همکاری کشورها و موانع آن

از آنجایی که در بسیاری از مواقع ارتکاب جرم در قلمرو حاکمیت کشورهای مختلف صورت می‌گیرد یا اموال و عواید ناشی از جرم به خارج از قلمرو حاکمیت کشور محل وقوع جرم انتقال می‌یابد، ضرورت ایجاد می‌کند تا کشورها به‌منظور مبارزه با جرم، استرداد اموال و عواید ناشی از جرم و ترمیم و جبران خسارت بزه‌دیده همکاری‌های گسترده‌ای با هم داشته باشند. البته برای دستیابی به این اهداف، مشکلات و

موانع بسیاری نیز وجود دارد که انجام همکاری را مشکل و در برخی مواقع غیرممکن می‌سازد. از این رو، در ادامه به برخی از مهم‌ترین آن‌ها نیز اشاره می‌کنیم.

۱-۱. اهداف همکاری

جامعه جهانی به دنبال آن است تا هیچ جنایت شدیدی بدون مجازات نماند و تمامی بخش‌های یک جرم، در هر مکانی که اتفاق افتاده باشد، مجازات شود (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد، ۱۳۸۷: ۱۷۹). بنابراین با توجه به اینکه بسیاری از جرائم به‌طور سازمان‌یافته در کشورهای مختلف ارتکاب می‌یابد و مجرمان، دارایی و عواید جرم را محتاطانه جابه‌جا می‌کنند و به کشورهای دیگر انتقال می‌دهند یا به طرقی سرمایه‌گذاری می‌کنند تا از توقیف و مصادره در امان بمانند، برای مقابله با بین‌المللی شدن بزهکاری باید به بین‌المللی کردن مقابله و سرکوبی پردازیم (ژان پرادل و دیگران، ۱۳۹۳: ۷۲)؛ زیرا حتی در مواردی که جرائم مانند فساد در یک کشور واقع شود، ممکن است بر کشورهای همان ناحیه و دیگر کشورهایی که با آن کشور روابط مهم اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مهاجرتی یا هر نوع پیوندی دارند، تأثیر بگذارد.

بنابراین، اهداف اصلی همکاری کشورها در درجه نخست، مقابله با جرم از طریق محروم کردن مرتکب از بهره‌مند شدن او از اموال و عواید ناشی از جرم از دیدگاه بازدارندگی و نیز جبران خسارت بزه‌دیده از طریق بازگرداندن اموال موضوع جرم از جنبه حمایتی و انسان‌دوستانه است. در درجه بعد مجازات مجرم از طریق اجرای اهداف نظریه عدالت جویانه و مقابله با بی‌کیفرمانی است. این امر ایجاب می‌کند بین کشورها تشریک مساعی و همکاری گسترده‌ای صورت بگیرد.

۱-۲. ضرورت همکاری

از آنجایی که بر اساس قواعد سنتی حقوق بین‌الملل هیچ دولتی مجاز نیست حاکمیت قضایی و اجرایی خود را در قلمرو دولت دیگر اعمال کند،^۱ برای مقابله با جرم از طریق جمع‌آوری ادله، توقیف و ضبط عواید ناشی از جرم و تعقیب و مجازات متهم، موافقت و همکاری کشوری که انجام موارد یادشده در حوزه قلمرو حاکمیت او باید صورت بگیرد، امری ضروری است (اردبیلی، ۱۳۸۲: ۹). بدین سان کشورها تنها در صورت توجیه منطقی، یعنی ضرورت مقابله با جرم و با رعایت اصول و قواعد حقوق داخلی و بین‌المللی حاضر به همکاری می‌شوند. در این راستا سخن اریک هولدر، دادستان کل ایالت متحده آمریکا توجیه جالبی برای این ضرورت است:

۱. حتی برخی از کشورها، مانند سوئیس ضبط اموال بدون گذر از مجرای معاضدت قضایی را جرم‌انگاری کرده و آن را نقض حاکمیت سرزمینی این کشور تلقی می‌کنند (بند ۱ ماده ۲۷۷ قانون کیفری سوئیس (I)SCC (271) Jonathan Tickner,) (2013: 104).

«باید با یکدیگر همکاری کنیم تا اطمینان حاصل کنیم که مقامات فاسد، عواید غیرقانونی فسادشان را نگه نمی‌دارند. روش ملایمی برای گفتن این مطلب وجود ندارد. وقتی دزدسالاران، سرمایه‌های ملت خود را به تاراج می‌برند، منابع طبیعی را می‌دزدند، اعتبارات مربوط به توسعه کشور را اختلاس می‌کنند، کودکان ملت خود را به قحطی و بیماری وامی‌دارند، با دیدن این بی‌عدالتی آشکار، استرداد اموال ضرورت جهانی است.» (us. Department of state, 2012: 12)

اعتماد به حاکمیت قانون و فرآیندهای عدالت کیفری، حکمرانی مناسب و کارآمد، سلامت اداری یا احساس گسترده عدالت و ایمان به اینکه اقدامات فاسد و مجرمانه هرگز مقرون به صرفه نیست، در پرتو همکاری کشورها در اخذ ثمره جرم از مرتکبان و بازگرداندن آن به مالکان قانونی محقق می‌شود. اساساً کل فضای حیات اجتماعی، از دادگستری و اقتصاد گرفته تا سیاست‌گذاری دولتی و صلح و امنیت داخلی یا بین‌المللی با هدف مقابله با جرم و فساد، در اجرای اصل بنیادین استرداد عواید ناشی از جرم ظهور پیدا می‌کند (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد، ۱۳۸۷: ۲۹۶). براین اساس تحقق این اهداف، ضرورت همکاری را دو چندان می‌سازد.

۱-۳. موانع همکاری

همان‌طور که گفته شد همکاری کشورها برای مقابله با جرائم و انجام امور قضایی، به ویژه استرداد اموال و منافع ناشی از جرم برای کشورها ضروری است و محاسن زیادی دارد. با وجود این ضرورت، در اجرای این همکاری موانع بسیاری از جمله تفاوت زبان‌ها، آداب فرهنگی، قوانین و مقررات، ملاحظات سیاسی (cunodc, 2010: 1 & Philip Gouner, 2015: 357)، طولانی بودن فاصله بین کشورها در زمینه تبادل اطلاعات، هزینه‌های توقیف و استرداد اموال، تفاوت نظام‌های حقوقی (ICAR, 2009: 32) موجب کندی کار و حتی در برخی موارد عدم همکاری خواهد شد. این موانع را می‌توان به چهار دسته تقسیم کرد که در ادامه به تفکیک به آن‌ها خواهیم پرداخت.

۱-۳-۱. موانع عمومی

تعارض منافع کشورها، به ویژه زمانی که اموال و دارایی‌های ناشی از جرم باید به کشور درخواست‌کننده انتقال یابد، یکی از موانع عمومی خواهد بود. این استرداد و بازگرداندن هم از نظر ارزش مالی که به‌عنوان سرمایه آن کشور محسوب می‌شود و هم از نظر درآمد مالیاتی که به آن کشور تعلق می‌گیرد، مستلزم کاهش درآمد آن دولت خواهد بود؛ لذا در انجام همکاری برای استرداد، به ویژه از نظر ارزیابی ادله انتساب جرم و توجه اتهام، بهانه‌جویی شده و مانع همکاری استرداد اموال مذکور خواهد شد.

همچنین بی‌اعتمادی بین طرفین برای انجام موفقیت‌آمیز همکاری بین‌المللی در استرداد دارایی و نیز اطلاعاتی که باید تبادل شود، یکی از مهم‌ترین موانع همکاری به شمار می‌آید. در این خصوص گزارش

منتشر شده در سال ۲۰۱۰ اروپا بیانگر آن است که عدم اعتماد می‌تواند حتی نسبت به مواردی که قبلاً مورد توافق بود، مانع تلاش‌ها برای انجام همکاری مجدد شود (Kevi M. stephenson, 2011: 19).

از سوی دیگر، عدم وجود سیاست جامع و فراگیر در نحوه اجرای استرداد دارایی به دلیل مبهم بودن مقررات مشابه و ارسال درخواست همکاری از مجاری مختلف در برخی از کشورها همکاری را برای مرجع درخواست‌کننده با مشکل مواجه کرده است؛ این در حالی است که در کشورهای اتحادیه اروپا درخواست‌ها را فقط از طریق مقامات ذیصلاح قضایی به‌طور مستمر برای همتایان خود ارسال می‌کنند تا با این موانع مواجه نشوند. تفاوت زبان‌ها و اختلاف فرهنگی (Kevin M. stephenson, 2011: 38 & 53)، حدود و اختیارات مجریان قانون در مقایسه با وظایف و اختیارات همتایان آن‌ها در دیگر کشورها (Philip Gouner and others, 2015: 357)، پیچیدگی‌های ذاتی همکاری حقوقی فراملی و در برخی موارد مشخص کردن ذی‌نفع واقعی اموال ناشی از فساد از دیگر موانعی شناخته شده است که گرایش به همکاری را کاهش می‌دهد (unodc, 2017: 76).

۲-۳-۱. موانع حقوقی

تفاوت در ساختار حقوقی کشورها، از جمله کشورهایی که دارای نظام حقوقی کامن‌لا می‌باشند با کشورهای دارای حقوق نوشته و تأثیر این امر در قانون‌گذاری، تفسیر قوانین، رویه قضایی و حتی ضرورت جرم‌انگاری مضاعف از جمله موانعی محسوب می‌شود که کشورها در همکاری‌های قضایی با آن مواجه هستند. به‌عنوان مثال دو کشور اروگوئه و آرژانتین که کشورهای همسایه هستند و در آمریکای لاتین واقع شده‌اند، از نظر ساختار حقوقی مشابه‌اند و مشکلی با هم ندارند؛ اما ساختار حقوقی این کشورها با کشورهای اروپای غربی، آمریکای شمالی و اکثر کشورهای عضو کنوانسیون مبارزه با فساد متفاوت است؛ در نتیجه چنانچه از سوی هر یک از کشورها برای استرداد اموالی که به‌صورت نامشروع تحصیل شده است، درخواست همکاری شود، چون در برخی از این کشورها پذیرش چنین درخواستی منوط به جرم‌انگاری متقابل می‌باشد، این درخواست تعلیق یا رد می‌شود (lindy, 2010: 65). همچنین تعدد صلاحیت در یک موضوع و تداخل در آن بعضاً از موانع مهم همکاری به‌شمار می‌آیند (آقامحمدی، ۱۳۹۵: ۲۰۳).

۳-۳-۱. موانع سیاسی

از آنجایی که تشخیص منافع ملی و سیاست خارجی هر کشور با دولتمردان سیاسی است، در بسیاری از مواقع اجرای همکاری قضایی با کشورهای دیگر تحت تأثیر تصمیمات سیاسی قرار می‌گیرد. بنابراین برای همکاری‌های قضایی به‌ویژه توقیف و بازگرداندن اموال ناشی از جرم باید در هر دو کشور درخواست‌کننده و درخواست‌شونده، عزم و اراده سیاسی^۱ باشد (آقامحمدی، ۱۳۹۵: ۱۹۱). در این خصوص مصونیت سیاسی،

تشخیص نظم عمومی و منافع اساسی کشورها جزئی از موانع مهم همکاری است که کشورها با آن مواجه هستند.

۴-۳-۱. موانع فنی

در بحث همکاری‌های قضایی، فرآیند پنج‌گانه نسبت به منافع ناشی از جرم شناسایی، ردیابی، مسدودکردن، ضبط یا مصادره و بازگرداندن اموال از اهمیت بسیاری برخوردار است که در بسیاری از مواقع به‌ویژه مواردی که این دارایی‌ها به‌صورت وجوه نقد، سهام یا در حساب‌های بانکی انتقال داده شود یا از طریق پولشویی فرآیندی برای قطع ارتباط از جرم منشأ انجام شود، قبول درخواست همکاری منوط به انجام یک کار فنی است. اساساً به دلیل همین مشکلات پیچیده و فنی بود که گروه ویژه اقدام مالی (FATA)^۱ ایجاد شده است و در کنوانسیون مبارزه با پولشویی، کشورها مکلف گردیده‌اند واحد اطلاعات مالی (Fiu)^۲ را در کشور خود تأسیس کنند تا از طریق گروه اگموند^۳، امکان همکاری قضایی در مسائل فنی برای شناسایی و توقیف اموال ناشی از جرم فراهم باشد. گروه ویژه اقدام مالی برای سهولت در انجام آن، توصیه‌های چهل‌گانه را ارائه کرده است تا در مبارزه با پولشویی مؤثر باشد.

با این وصف در بسیاری از موارد به‌ویژه کشورهایی مانند ایران که با مقررات نظام بانکی^۳ استاندارد فاصله دارند این امر سبب گردیده است ارتباطات بانکی و اقدامات سریع در جهت شناسایی حساب‌ها و ردیابی عملیات بانکی و مسدود کردن حساب‌ها و توقیف دارایی‌های پولی و مالی میسر نشده و یا با کندی زیادی صورت بگیرد. با این وصف در بسیاری از موارد به‌ویژه کشورهایی مانند ایران که با مقررات نظام بانکی^۴ استاندارد فاصله دارند، سبب گردیده است ارتباطات بانکی و اقدامات سریع در جهت شناسایی حساب‌ها و ردیابی عملیات‌های بانکی و مسدود کردن حساب‌ها و توقیف دارایی‌های پولی و مالی میسر نشده یا با کندی زیادی صورت بگیرد. همچنین شناسایی برخی از حساب‌های بانکی افراد که به‌طور صوری به نام اشخاص حقوقی ایجاد می‌شود، با توجه به برخی از مقررات بانکی اجرای دستور توقیف حساب‌ها را با موانعی روبه‌رو می‌کنند (Kevin M. Stephenson and others, 2011: 93) علاوه بر آن حتی در صورت شناسایی حساب‌ها از آنجایی که بسیاری از معاملات اموال منقول و غیرمنقول حتی معاملات مربوط

1. Financial Action Task force on many lundering (FATF)

2. Financial Intelligence unit (FIU)

3. Egmont Group

۴. طبق بند ۸ ماده ۴۶ کنوانسیون مبارزه با فساد: «کشورهای عضو نمی‌توانند به دلیل رازداری بانکی از ارائه معاضدت قضایی متقابل امتناع ورزند.» بنابراین در قوانین یک کشور عضو اگر این دلیل (ارز و بانکی) را برای امتناع از معاضدت قضایی متقابل مجاز می‌داند، اصلاح قانون ضروری خواهد بود (دفتر مقابله با جرم سازمان ملل متحد، ۱۳۸۷: ۲۳۲).

به شرکت‌ها در جایی ثبت نمی‌شود تا سابقه‌ای برای شناسایی و به‌دنبال آن امکان توقیف آن اموال میسر باشد. مانعی برای اجرای همکاری محسوب شده و اجرای درخواست همکاری را با مشکل مواجه ساخته است.^۱

۲. فرآیند شکل‌گیری تسهیم اموال و تأثیر آن در ایجاد ساختار نهادهای جدید بین‌المللی و منطقه‌ای

به‌طور کلی پایه و اساس تسهیم اموال، بر مبنای توافق دولت‌ها ایجاد شده و به مرور در قوانین کشورها راه یافته است. این فرایند به تدریج و در اشکال مختلف به موجب توافقنامه‌های دو یا چندجانبه، اسناد و معاهدات بین‌المللی و همین‌طور با ایجاد شبکه‌ها و نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی شکل یافته است؛ از این رو در ادامه برای تبیین بیشتر موضوع به عوامل شکل‌گیری تسهیم اموال با ذکر نمونه‌هایی از نهادها و شبکه‌هایی که به‌منظور همکاری کشورها در جهت توقیف و استرداد اموال و عواید ناشی از جرم ایجاد شده‌اند، می‌پردازیم.

۲-۱. مفهوم تسهیم اموال^۲

تسهیم که ریشه آن «سهم» و از باب تفعیل می‌باشد در فرهنگ فارسی به معنی بهره، حصه، قسمت، نصیب آمده است.^۳ تسهیم یعنی تقسیم‌کردن، سهم‌دادن، شریک‌بودن. همچنین سهم در فرهنگ انگلیسی نیز با همین معانی آمده است. اما تسهیم اموال و عواید ناشی از جرم در اصطلاح حقوقی به این معنی است که دولت‌ها در توافق‌نامه‌ها و معاهدات دوجانبه مقرر می‌دارند که در قبال انجام همکاری برای استرداد دارایی ناشی از جرم، اموال مذکور را به‌صورت عادلانه تقسیم کنند (unodc, 2015: 29). البته به‌طورکلی، تقسیم اموال و دارایی بین کسانی صورت می‌گیرد که به‌نحوی در مالکیت آن سهم باشند. به‌عنوان مثال مالی را به اشتراک خریداری کرده‌اند یا از طریق ارث به آن‌ها رسیده باشد. چنانچه افراد شریک بخواهند سهم خود را مستقلاً تملک کنند، آن را بین خود تقسیم می‌کنند. براین اساس، احترام به مالکیت اشخاص یکی از اصول مهم حقوقی پذیرفته‌شده است که هیچ‌کس حق تعرض به آن را ندارد و چنانچه به هر نحوی در اختیار دیگری قرار گیرد یا از طریق مجرمانه تحصیل شود باید به مالک قانونی و مشروع آن بازگردانده شود. در این راستا، اسناد بین‌المللی مختلفی از جمله ماده ۵۷ کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا) بر آن تأکید کرده است. در بسیاری از مواقع اموال ناشی از جرم دارای مالک مشخص نبوده یا ناشی از جرائمی چون ارتشاء و اختلاس که از اموال عمومی است، می‌باشد یا اینکه ناشی از فروش اموال موضوع جرم‌هایی مانند مواد مخدر، فعالیت در امر قاچاق انسان و اسلحه است. همچنین این اموال مجرمانه ممکن است با انجام معامله، سرمایه‌گذاری یا حتی تورم عواید آن بیشتر از ارزش عین مال متعلق به مالک قانونی باشد که باید مسترد شود و در اختیار

۱. برای اطلاعات بیشتر در زمینه موانع همکاری کشورها در زمینه استرداد دارایی (see: kevin M. stepheson, 2011: 92) و (نک: پیتلانیگ، ۱۳۷۸: ۸۰۸)

2. Asset sharing

۳. سهم به معنی خوف، هراس، هیبت و شکوه نیز آمده است (فرهنگ فارسی عمید).

مرتکب جرم قرار گیرد. در این موارد کشورهایی که صلاحیت رسیدگی به آن را دارند، چنانچه این اموال در قلمرو حاکمیت آن‌ها وجود نداشته باشد، نیازمند همکاری کشورهای هستند که اموال به حوزه صلاحیت آن‌ها منتقل شده‌اند. برای اینکه هزینه‌های کشور مذکور در انجام تحقیقات برای شناسایی، توقیف، نگهداری و استرداد آن اموال جبران شود، توافق می‌کنند تا درصدی از این اموال در اختیار کشور مذکور قرار گیرد (Jean-pierre, 2016: 8). این موضوع که به دنبال توصیه اسناد بین‌المللی صورت گرفته است، مورد استقبال بسیاری از کشورها قرار گرفته و در نظام حقوقی داخلی کشورها تحت عنوان «تسهیم اموال و دارایی‌های مصادره‌شده» که در اثر جرم و عواید ناشی از آن تحصیل می‌شود، راه یافته است.

۲-۲. فرآیند شکل‌گیری تسهیم اموال

اهمیت همکاری کشورها در زمینه مقابله با جرم و محرومیت مرتکب از عواید درآمد ناشی از جرم و استرداد آن اموال به مال‌باختگان و تعهدات جامعه جهانی به حمایت از اجرای عدالت سبب شده است که موانع مختلف همکاری، هر چند که مهم باشد، نتواند آنان را از اجرای همکاری بازدارد. براین اساس دولت‌ها با وضع قوانین و مقررات مختلف و ایجاد رویه‌ها، مشوق‌هایی را پیش‌بینی کرده‌اند تا انگیزه کافی برای همکاری در زمینه توقیف و استرداد اموال ناشی از جرم وجود داشته باشد. از سوی دیگر کنوانسیون‌های بین‌المللی، معاهدات و توافق‌نامه‌های دو و چندجانبه و نیز قوانین داخلی بسیاری از کشورها زمینه‌ساز شکل‌گیری تسهیم عادلانه اموال ناشی از جرم و عواید آن شده است. این امر شیوه جدید همکاری کشورها را به منظور جبران خسارت بزه‌دیدگان و بازگرداندن این اموال به وجود آورده است.

به‌طورکلی، وقتی دارایی یا سرمایه‌ای که وارد کشور ثالث می‌شود، از نظر سرمایه‌گذاری و تعلق مالیات بر آن اموال به نفع دولت آن کشور باشد، استرداد و بازگرداندن آن به کشور دیگر بر اثر توقیف، نگهداری، استرداد و مشارکت مأموران دولتی، ضابطان و مقامات قضایی آن کشور زمان‌بر و هزینه‌بردار است؛ به‌ویژه زمانی که در کشور درخواست‌شونده جرمی واقع نشده و نظم عمومی آن جامعه بهم نخورده است؛ زیرا استرداد اموال، علاوه بر تشریک مساعی، مستلزم فداکاری و تخصص تحقیق‌کنندگان و مقامات قضایی کشور درخواست‌کننده و درخواست‌شونده است (us.Department of state, 2022: 14) و این امر، تمایل به همکاری را کاهش می‌دهد؛ زیرا صرف‌توسل به عمل متقابل و اقدام خیرخواهانه کافی نخواهد بود. ازاین‌رو، باید اهداف مهم‌تری وجود داشته باشد تا کشور مذکور را برای انجام همکاری و استرداد دارایی که در واقع محرومیت آن دولت از این اموال را به دنبال دارد، توجیه کند تا فعالانه در روند مقابله با جرم مشارکت کند. بنابراین هدف اصلی از پذیرش تقسیم اموال ناشی از جرم، ایجاد انگیزه جهت مشارکت دولت‌ها و سازمان‌های مجری قانون در روند تعقیب جرم و همکاری برای استرداد اموال ناشی از جرم می‌باشد. در واقع سهم تخصیص‌یافته سبب می‌شود که دولت‌ها و سازمان‌های مجری قانون فعالانه در روند بازجویی‌ها و عملیات مبارزه با جرم مشارکت کنند (مدینگر، ۱۳۸۷: ۱۵۹).

همچنین انجام تعهدات بین‌المللی، به‌ویژه مقابله با جرائمی مانند مواد مخدر، تروریسم و جرائم سازمان‌یافته که متعاقب کنوانسیون‌های مختلف و بعضاً قطعنامه‌های شورای امنیت برای کشورهای عضو الزامی شده است، تلاش کشورها برای زدودن مجرمان و تبهکاران از آن جامعه و ممانعت از تبدیل آن کشور به بهشت پولشویان^۱ جزء این اهداف است. به‌عنوان مثال دولت سوئیس شدیداً معتقد است که این کشور نباید به‌عنوان بندری امن برای وجوه فسادآمیز باشد. در این راستا کشور مذکور مبدع ابتکاراتی برای ارتقای اقدامات هماهنگ بین‌المللی برای مبارزه با اموال غیرقانونی اشخاص سیاسی است. در واقع می‌توان گفت با توجه به اینکه این کشور تاکنون اموال و دارایی‌های زیادی که در اثر فعالیت‌های مجرمانه به آن کشور منتقل کرده بودند، مسترد کرد،^۲ در صف اول استرداد اموال غیرقانونی شخصیت‌های معروف سیاسی^۳ است (Tickner, 2013: 104).

تسهیل همکاری بین‌المللی به‌منظور امکان پاسخ‌گویی سریع به درخواست‌های کشورهای دیگر جهت بازگرداندن دارایی‌ها به کشور محل وقوع جرم یکی دیگر از اهداف مهم تقسیم دارایی‌های ناشی از جرم به شمار می‌آید (عباسی، ۱۳۹۳: ۲۶۳). بنابراین با وجود موانع مختلف، این اهداف زمینه‌ساز تسهیم اموال ناشی از جرم و عواید آن برای انجام همکاری کشورها شده است که از طریق اسناد بین‌المللی، توافق‌نامه‌ها و قوانین داخلی برخی کشورها شکل گرفت.

۲-۲-۱. اسناد بین‌المللی

در برخی از کنوانسیون‌های سازمان ملل متحد، از قبیل کنوانسیون ۱۹۸۸ وین^۴، کنوانسیون ۱۹۹۹ واشنگتن^۵ (مبارزه با تأمین مالی تروریسم) و کنوانسیون ۲۰۰۰ پالمو^۶، و دیگر توافق‌نامه‌های چندجانبه دولت‌های عضو به‌منظور تسهیل همکاری بیشتر به توافق برای تقسیم اموال و عواید ناشی از جرم تشویق شده‌اند (Theodore S., 2009: 107). مجمع عمومی اینترپل نیز در شصت و ششمین اجلاسیه ۱۹۹۷ خود در دهلی‌نو، به‌منظور تعقیب جزایی مجرمان و امکان بازگرداندن دارایی‌ها به کشور محل وقوع جرم، امکان تقسیم دارایی‌های مصادره‌شده بین نمایندگان مجری قانون از جمله خود اینترپل را تصویب کرد

1. safe Heaven

۲. مصادره و استرداد اموال رئیس‌جمهور سابق نیجریه (sani Abacha) به آن کشور در سال ۲۰۰۵ و نیز همکاری این کشور با ایالات متحده آمریکا در پرونده‌های مربوط به ferhinad E.Marlos (رئیس‌جمهور فیلیپین) و sani Abacha (رئیس‌جمهور پرو) و استرداد اموال مجرمانه به کشور متبوع آن‌ها از جمله اقدامات این کشور به شمار می‌آید (ADB/OECD, 2008: 161).

3. Politically Exposed persons (PEP)

4. The vienna convention, Article 5(5)(b)(ii)

5. In the united Nations International convention for suppression financing of Terrorism, Article 8(3)

6. UNTOC, Article , 13 (0)

(عباسی، ۱۳۹۳: ۲۶۳). گروه ویژه اقدام مالی (FATF)^۱ نیز در توصیه شماره ۳۸ خود، ترتیباتی برای هماهنگی در خصوص تسهیم دارایی‌های صادره شده را پیش‌بینی کرده است. بدین‌سان، اسناد یادشده در جهت فراگیری انجام همکاری بین‌المللی از طریق پذیرش تسهیم اموال ناشی از جرم زمینه را برای مقبولیت جهانی آن فراهم کرده است.

۲-۲-۲. توافق‌نامه‌های دوجانبه

با توجه به اینکه کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه‌ای یا موافقت‌نامه‌های چندجانبه نمی‌تواند پاسخگوی همه نیازهای کشورها به‌ویژه کشورهایی که دارای روابط دوستانه و نزدیکی هستند، باشد، بسیاری از کشورها موافقت‌نامه‌های متعددی را با کشورهای مختلف به منظور تسهیل همکاری بیشتر در امور کیفری با پیش‌بینی مقررات دقیق‌تر منعقد کرده‌اند که تسهیم اموال به‌عنوان یکی از موضوعات مهم آن پیش‌بینی شده است. به‌عنوان مثال موافقت‌نامه دوجانبه بین دولت آمریکا و دولت هلند که ناظر به تقسیم دارایی و همکاری در مصادره عواید مربوط به مواد مخدر بوده، از جمله آن‌ها است (عباسی، ۱۳۹۳: ۱۶۳). همچنین در مقدمه توافق‌نامه سال ۱۹۹۵ بین دولت آمریکا و کانادا در زمینه تسهیم منصفانه اموال صادره شده تصریح شده است: «به‌منظور ارتقاء مؤثر اجرای قانون در هر دو کشور در زمینه تحقیق، تعقیب و اذین‌بردن (محو) جرم و ردیابی، انسداد، توقیف و مصادره عواید مربوط به جرم و همچنین ایجاد یک چهارچوب مشخص برای تسهیم وضعیت چنین اموالی به شرح آتی توافق می‌شود.»^۲

علاوه بر آن دولت آمریکا نیز با بسیاری از کشورهای دیگر نیز موافقت‌نامه‌های همکاری حقوقی منعقد کرده است که در آن‌ها تسهیم اموال ناشی از جرم پیش‌بینی شده است. در این راستا، فقط در سال ۱۹۹۶ وزارت دادگستری آمریکا مبلغ ۲۰۷,۱۴۲ دلار به کانادا، مبلغ ۱۲,۴۷۰ دلار به جزایر کایمن، مبلغ ۱,۰۰۰,۰۰۰ دلار به لوکزامبورگ، مبلغ ۲,۷۸۷,۰۷۷ دلار به سوئیس، مبلغ ۱,۰۰۲,۰۴۵ دلار به انگلستان، و مبلغ ۳۳۵,۸۶۲ دلار به ایسل من^۳ از عواید اموال صادره شده را پرداخت کرده است. در مقابل کشورهای کانادا، سوئیس و انگلستان نیز مطابق مقررات داخلی خود در قبال همکاری آمریکا با آن کشورها در امر توقیف و مصادره اموال ناشی از جرم، این اموال را با کشور آمریکا تقسیم کرده‌اند (عباسی، ۱۳۹۳: ۴۲۱). دولت انگلستان نیز موافقت‌نامه تسهیم اموال را با کشورهای کانادا، جزایر کایمن، جامائیکا، امارات متحده عربی، آمریکا و بسیاری از کشورهای دیگر منعقد کرده است (The world bank, 2017: 24).

در ماده ۳ معاهده نمونه سازمان ملل متحد نیز تسهیم اموال ناشی از جرم یکی از مواد لازم مطرح شده است^۴ (دفتر مقابله با جرم سازمان ملل، ۱۳۸۸: ۲۲۱). با وجود این، متأسفانه این موضوع در هیچ‌یک از

1. Financil Action Task force (FATF)
2. <https://web.Das.org/m18/Treaties-B/can-ml-bil-usa2-en.pdf>
3. Isle of Man.

۴. قطعنامه شماره ۲۰۰۵/۱۴ شورای اقتصادی و اجتماعی

توافق‌نامه‌های ایران با کشورهای مختلف^۱ پیش‌بینی نشده است. بنابراین می‌توان گفت در کنار سایر موانع همکاری، عدم امکان تقسیم اموال ناشی از جرم با کشورهای درخواست‌شونده برای انجام همکاری در این زمینه موانع پیش‌روی کشور ما را دوچندان کرده است.

۲-۲-۳. قوانین داخلی کشورها

اصولاً کشورها تمایل دارند در راستای اعمال حاکمیت ملی خود، نحوه اجرای همکاری را بر اساس قانون داخلی تعیین کنند؛ زیرا معاهدات و توافق‌نامه‌های بین‌المللی هرچند کامل باشد، نمی‌تواند دربرگیرنده همه موارد لازم برای انجام همکاری باشد. بر این اساس بسیاری از کشورها قوانین همکاری و معاضدت حقوقی را به تصویب رساندند تا از یک سو توافق‌نامه‌های دوجانبه همکاری را مطابق آن اجرا کنند و از سوی دیگر، چنانچه با برخی دیگر از کشورها توافق‌نامه‌ای نداشته باشند، در قالب عمل متقابل فرآیند اجرای همکاری را دنبال کنند. بدین‌سان، تسهیم اموال ناشی از جرم یکی از موضوعاتی است که به‌منظور اجرای همکاری، قانون‌گذاران به مجریان قانون تفویض می‌کنند. در این زمینه می‌توان به بند ب ماده ۵۶ قانون معاضدت حقوقی متقابل در زمینه کیفری آلمان،^۲ (The worldbank, 2013: 18) ماده ۱۱ قانون مدیریت اموال توقیف‌شده کانادا مصوب ۱۹۹۳،^۳ ماده ۴۴۴ و ۴۴۷ قانون عواید ناشی از جرم انگلیس مصوب ۲۰۰۲^۴ اشاره کرد.

در نظام حقوقی ایران، نه‌تنها در توافق‌نامه‌های دوجانبه با کشورها به این موضوع اشاره نشده است، بلکه قانون‌گذار نیز به آن توجه نکرده و هیچ مقرره‌ای را برای این منظور پیش‌بینی نکرده است. بنابراین حتی در کنوانسیون‌های بین‌المللی نظیر پالرمو که دولت‌های عضو به این امر توصیه شده‌اند، قانون‌گذار ما معیار را مشخص نکرده و اساساً مرجع ذیصلاح توافق را نیز تعیین نکرده است تا در راستای اجرای مفاد کنوانسیون‌های یادشده اقدامی صورت گیرد.

اما استاد مبارزه با مواد مخدر با تجویز ماده ۳۴ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ در راستای اجرای ماده ۴۳ این قانون که قانون‌گذار به نیروی انتظامی اجازه حمل و تحویل تحت نظارت^۵ با مأموران کشورهای دیگر را داده است، در ماده ۲۱ آیین‌نامه مورخ ۱۳۹۳/۳/۳۱ مقرر کرده است: «نیروی انتظامی به نمایندگی از جمهوری اسلامی ایران در خصوص نحوه تقسیم عواید و اموال ناشی از اجرای طرح عملیاتی با کشورهای خارجی ذی‌ربط بر اساس موافقت‌های موجود اقدام خواهد نمود...»

۱. تاکنون (دی ماه ۱۳۹۷)، دولت ایران با ... توافق‌نامه همکاری قضایی در زمینه‌های مختلف منعقد کرده است (سایت اداره کل امور بین‌الملل قوه قضائیه)

2. Gesetz über die international Rechtshilfe in strafachen-IRG (section 56b IRG)

3. <http://laws-lois.justice.gc.ca>

4. section 444 and 447 of the proceeds of Crime Act 2002

5. Delivery of a controlled

۲-۳. ایجاد شبکه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای استرداد دارایی

به دنبال مقبولیت و تثبیت تسهیم اموال و عواید ناشی از جرم و ضرورت همکاری کشورها در زمینه چگونگی دسترسی به اموال مذکور و استرداد آسان آن و به‌طور کلی ارتقاء همکاری کشورها برای مقابله با جرائم و به‌ویژه فساد، آژانس‌ها و شبکه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای ایجاد شده است تا از طریق ارتباط بیشتر و سریع‌تر کشورها امکان همکاری در زمینه شناسایی، رهگیری، انسداد، توقیف و استرداد اموال و عواید ناشی از جرم فراهم شود. در این راستا طرح ابتکار استرداد دارایی‌های نامشروع (سرقت‌شده) تحت عنوان (STAR)^۱ توسط بانک جهانی و دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد با همکاری بانک جهانی اجرا شد و با تشکیل کارگاه‌های آموزشی و چاپ و انتشار کتاب‌های مختلف راهنما و نمونه موافقت‌نامه‌ها و رویه‌های کشورها تأثیر زیادی در این زمینه داشته است.

همچنین شبکه بین‌نهادی استرداد دارایی کارین^۲ (CARIN) نیز از طریق برگزاری کنفرانس در اکتبر ۲۰۰۲ در هتل کم‌دین^۳ دویلین پایتخت کشور ایرلند ایجاد شد تا کشورهای شرکت‌کننده در زمینه ارتقاء مقابله با جرائم از طریق محروم‌ساختن مجرم از اموال و عواید ناشی از جرم تشریک مساعی کند (CARIN 4: 2012, MANUAL). کارین یک شبکه غیررسمی همکاری است که دارای دبیرخانه دائمی است که از سوی سازمان‌های جهانی، منطقه‌ای و کشورهای مختلف حمایت می‌شود تا از این طریق تبادل اطلاعات و روش‌های همکاری کشورها را بهبود ببخشد (unodc, 2015: 54). به دنبال موفقیت چشمگیر این شبکه، شبکه‌های منطقه‌ای متعددی در مناطق مختلف جهان، مانند شبکه بین‌نهادی استرداد دارایی کشورهای غرب آفریقا (ARINWA)^۴، شبکه بین‌نهادی استرداد دارایی کشورهای جنوب آفریقا (ARIN-SA)^۵، شبکه بین‌نهادی آسیا و اقیانوسیه (ARIN-AP)^۶ و شبکه بین‌نهادی استرداد دارایی کشورهای منطقه غرب آسیا و آسیای مرکزی (ARIN-WCA)^۷ تشکیل شد. شبکه اخیر شامل کشور افغانستان و همسایگان اعم از ایران، پاکستان، ترکمنستان، ازبکستان، قرقیزستان، تاجیکستان و قزاقستان می‌باشد که با تأسی از کشورهای مناطق مختلف جهان، در سال ۲۰۱۷ با همکاری دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد در ترکمنستان گرد هم آمده و مقدمات تشکیل این نهاد را فراهم آورده و دفتر دادستانی عمومی جمهوری ازبکستان را به‌عنوان

1. The Stolen Asset Recovery Initiative (STAR)

2. Camden Asset Recovery Inter-Agency Network (CARIN)

۳. با توجه به اینکه اولین کنفرانس مربوط به تبادل نظر کارشناسان، پلیس و دادگستری کشورها در هتل کم‌دین ایرلند برگزار و در آن محل این شبکه راه‌اندازی شد، به شبکه کم‌دین معروف گردید.

4. The Asset Recovery Inter-Agency Network for west Africa (ARINWA)

5. The Asset Recovery Inter-Agency Network of southern Africa (ARIN-SA)

6. The Asset Recovery Inter-Agency Network of Asia Pacific (Arin-Ap)

7. The Asset Recovery Inter-Agency Network in west and central Asia (Arin-wca)

دبیرخانه شبکه تعیین کرده‌اند. این شبکه تاکنون نشست‌های مختلفی را در زمینه آموزش کارشناسان و چگونگی همکاری در زمینه مقابله با جرائم مختلف، از جمله پول‌شویی و استرداد دارایی برگزار کرده است.^۱ به‌منظور تسهیل همکاری بین کشورها و نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای، برخی کشورها دفتر استرداد دارایی را نیز در سطح ملی خود تأسیس کردند. در این راستا شورای اروپا نیز در دسامبر ۲۰۱۷ طی تصمیمی اعضای این اتحادیه را ملزم کرده است که هریک از کشورهای عضو یک دفتر استرداد دارایی را جهت تسهیل همکاری در زمینه تبادل اطلاعات برای رهگیری، شناسایی، توقیف و استرداد اموال ناشی از جرم تأسیس کنند (unodc, 2012: 53). هم‌اکنون کشورهای مختلف دیگر، مانند آمریکا، کانادا، استرالیا و بسیاری از کشورها مرجع همکاری مشابهی را ایجاد کردند تا در این زمینه فعالیت کند.

۳. مکانیزم تعیین قدرالسهم همکاری و تأثیر آن بر رویکرد سیاست جنایی کشورها

تعیین میزان قدرالسهم اموال و عواید ناشی از جرم باید به‌نحوی صورت بگیرد که علاوه بر توافق کشورهای درگیر در انجام همکاری، منصفانه و بر مبنای قواعد و اصول پذیرفته‌شده باشد تا مقبولیت آن مخدوش نشود. برای حصول این نتیجه، کشورهای مختلف سازوکارهای تعیین قدرالسهم و میزان آن را بر اساس نوع همکاری از طریق توافق یا اقدام تقنینی مشخص می‌کنند. اتخاذ هر یک از این روش‌ها، به عوامل گوناگونی بستگی دارد که رویکرد سیاست جنایی کشورها تعیین‌کننده آن است؛ از این‌رو، این سازوکار را می‌توان به شرح زیر بیان کرد.

۳-۱. سازوکارهای تعیین قدرالسهم همکاری

پذیرش بازگرداندن اموال ناشی از جرم از طریق تسهیم آن‌ها گام نخست و شرط ضروری است؛ اما تعیین میزان سهم هریک از طرفین و در برخی موارد محل هزینه آن، یکی از مهم‌ترین مواردی است که در صورت توافق، اجرای آن میسر خواهد شد. در غیر این صورت چنانچه هریک از دولت‌های متعاقد به هر دلیل نفع مناسبی را برای خود نبینند، حاضر به همکاری نخواهد شد. از این‌رو کشورها شیوه‌های مختلفی را برای تعیین میزان سهم یکدیگر پیش‌بینی می‌کنند.

۳-۱-۱. تعیین میزان سهم بر اساس نوع همکاری

در بسیاری از توافقنامه‌های دو یا چندجانبه کشورها که در زمینه همکاری حقوقی متقابل، معاضدت قضایی یا حتی استرداد مجرمین تنظیم شده است، موضوع توقیف، ضبط، مصادره و بازگرداندن اموال و عواید ناشی از جرم پیش‌بینی شده است؛ به‌گونه‌ای که برای استرداد و بازگرداندن اموال ناشی از جرم نیازی به توافق

1. www.unodc.org, /.../The Asset Recovery- inter-agency net work

جداگانه و تعیین قدرالسهم نیست؛ به عنوان مثال در توافق نامه های بین دولت ایران و کشورهای ارمنستان^۱، آفریقای جنوبی^۲، الجزایر^۳ و اوکراین^۴ به طور کلی بازگرداندن اشیاء و اموال ناشی از جرم پیش بینی شده است؛ اما تقریباً در همه این توافق نامه ها، اجرای آن به قانون داخلی دولت درخواست شونده موکول شده است. وانگهی، در بسیاری از مواقع ممکن است به لحاظ موانع همکاری که در توافق نامه پیش بینی شده است، مثلاً در صورتی که اجرای همکاری موجب نقض قانون اساسی، حاکمیت و نظم عمومی طرف درخواست کننده تشخیص داده شود، آن کشور حق دارد از انجام همکاری خودداری کند^۵ یا اینکه رسیدگی به اتهام همه یا برخی از متهمان در صلاحیت کشور درخواست کننده باشد؛ این امر می تواند با وجود انجام همکاری در سایر زمینه ها، به استرداد اموال ناشی از جرم و عواید آن منتهی نشود. براین اساس، توافق تکمیلی و ثانویه حتی با کشورهایی که توافقتنامه همکاری وجود دارد و نیز به منظور راهبرد همکاری بین کشورها ایجاد انگیزه ضروری است. از سوی دیگر، در هر مورد از اجرای درخواست استرداد اموال از نظر نوع همکاری، به کارگیری نیروهای اداری، پلیسی و قضایی هزینه های مربوط به توقیف، نگهداری و انتقال و جابه جایی، مدیریت و استرداد اموال، شرایط خاص خود را دارد؛ بنابراین، دولت ها سعی می کنند با بررسی شرایط مربوط به هر مصداق، به صورت موردی با هم توافق کنند (Jean-pierrn, 2011: 186). به ویژه زمانی که مالک مشروع و قانونی اموال ناشی از جرم مشخص نباشد یا عواید ناشی از جرم کشف و توقیف شده است و لازم است ضبط یا مصادره شود. در این گونه موارد دولت ها برای هر پرونده به صورت موردی با هم به توافق می رسند؛ به عنوان مثال کشورهای چین و کانادا یادداشت تفاهمی را با هم امضا کرده اند^۶ تا در زمینه استرداد دارایی با هم همکاری کنند. چنانچه مالک مشروع و قانونی اموال و دارایی که باید ضبط یا مصادره شود، شناسایی

۱. بند ۱ ماده ۱۴ قانون موافقت نامه استرداد مجرمان ایران و ارمنستان مصوب ۱۳۸۶ (روزنامه رسمی شماره ۱۸۲۹۳-۱۳۸۶/۹/۲۵).

۲. بند ۱ ماده ۱۴ قانون موافقت نامه معاضدت حقوقی مقابل در امور کیفری بین دولت ایران و آفریقای جنوبی مصوب ۱۳۸۶ (روزنامه رسمی شماره ۱۸۱۲۵-۱۳۸۶/۳/۱).

۳. ماده ۱۴ قانون موافقت نامه معاضدت قضایی در امور کیفری بین دولت ایران و الجزایر مصوب ۱۳۸۳ (روزنامه رسمی شماره ۱۳۸۳/۱۲/۱۷۴۸۷-۱۷).

۴. ماده ۱۵ قانون معاهده استرداد مجرمان بین دولت ایران و اوکراین مصوب ۱۳۸۶ (روزنامه رسمی شماره ۱۸۱۷۲-۱۳۸۶/۴/۲۸).

۵. به عنوان مثال ماده ۳۰ موافقت نامه معاضدت حقوقی در امور مدنی و کیفری بین دولت ایران و بوسنی و هرزگوین مصوب ۱۳۹۱ اشعار می دارد: «۱. طرف متعاهد درخواست شونده می تواند در موارد زیر از ارائه معاضدت حقوقی خودداری کند: الف) ... ب) چنانچه طرف درخواست شونده عقیده داشته باشد انجام درخواست، ناقض قانون اساسی، حاکمیت، امنیت و نظم عمومی آن است.

6. Prime minister of Canada, "Joint statement Between canada and peopl's Republic of china" (23september2016)

نشود این اموال بین دو کشور به نسبت مشارکتی که در تحقیقات داشته‌اند، تقسیم می‌شود.^۱ بین دولت آمریکا و کانادا نیز موافقتنامه مشابهی در سال ۱۹۹۵ به امضا رسیده است.^۲

به هر حال، در توافق‌های موردی با توجه به اوضاع و احوال و شرایط خاص در پرونده سهم هریک از طرفین شرکت‌کننده مشخص می‌شود؛ اما معمولاً پرونده‌هایی که ویژگی خاصی نداشته باشند، سهم هریک به میزان پنجاه درصد تعیین می‌گردد.^۳ به‌عنوان مثال در دو پرونده مهم بین کشور سوئیس (دادگستری فدرال) و کشور ژاپن مبلغ ۵۸/۴ میلیون فرانک سوئیس و نیز حدود ۵۰ میلیون دلار بین کشورهای آمریکا و سوئیس تقسیم شده است. در مجموع کشور سوئیس در سال‌های بین ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۵ حدود نود میلیون فرانک از اصل اموال مجرمانه بر اساس تسهیم توافقات بین‌المللی دریافت کرده است (FDJP FOJ, 2016: 3).^۴

شایان ذکر است، اقدام به تسهیم اموال و عواید ناشی از جرم اختصاص بین دولت‌ها ندارد؛ بلکه ممکن است این توافق بین کشورها و سازمان‌های بین‌المللی مانند اینترپل صورت بگیرد تا امکان بازگرداندن دارایی‌های مصادره‌شده به کشور محل وقوع جرم و تقسیم آن‌ها میسر شود (عباسی، ۱۳۹۳: ۲۶۳).

۲-۱-۳. تعیین میزان سهم با اقدام تقنینی

روش دیگری که برخی از کشورها برای تعیین قدرالسهم همکاری جهت بازگرداندن دارایی‌های مصادره‌شده و عواید ناشی از جرم به کار گرفته‌اند، تصویب قوانین در مراجع قانون‌گذاری آن‌ها است؛ یعنی در مواردی که بین آن کشور با دولت‌های دیگر معاهده و توافق وجود ندارد یا حتی با وجود پیش‌بینی همکاری به شرط عمل متقابل، انجام آن مورد نظر آن دولت نباشد، استرداد دارایی مذکور بر اساس قانون داخلی آن کشور صورت می‌گیرد. به‌عنوان مثال کشور انگلستان در این گونه موارد میزان سهم هریک از طرف‌های مستردکننده و دریافت‌کننده دارایی مصادره‌شده ناشی از جرم را در صورتی که بیش از ده هزار یورو باشد بالمناصفه تعیین کرده است (The worldbank star, 2017: 18). همچنین در صورت عدم وجود توافق ویژه بین مقامات ذی‌صلاح کشور یونان، چنانچه وجوه نقد یا ارزش دارایی ناشی از اجرای مصادره یا معادل آن بیشتر از ده هزار یورو باشد، هریک از کشورهای درخواست‌شونده و درخواست‌کننده پنجاه درصد آن اموال را دریافت می‌کنند.^۵ قانون تقسیم اموال مصادره‌شده فدرال سوئیس مصوب ۲۰۰۴^۶ نیز اساس توافق حقوقی

1. www.Scmp.com/news/china/policies-plitics/article/202977/china-canada-sign-treaty-return-asset-stolen-frauds.
2. <https://web.Das.org/mla/Treaties-B/can-mla-bil-usaz-en.pdf>
3. <https://www.unafei.or.jp/pubiceation/pdf/ps-No83-09VE-walsh.pdf>
4. Federal Department of Justicel and police (FDJP), federal office of Jastice (FOJ) Division of forfeited asset (asset-sharing), pdf,2016. www.bj.admin.ch/bj/en/hom/sicheheit/rechtshilfe/stafsachen/sharing/html
5. www.eocd.org/corruption/greece-eocd-anti-corruption.htm
6. The Federal Act on the Division of forfeited Asset (DFAA) Iagust 2004..

تسهیم دارایی بین کشور سوئیس با دیگر کشورها را همانند تقسیم این دارایی بین کانتون‌ها^۱ و دولت فدرال تعیین کرده است.^۲

البته به موجب بند ۲ از بند ۱ ماده ۱۶ تصمیم شورای اتحادیه اروپا مصوب ۲۰۰۶^۳ دارایی کمتر از ده هزار یورو یا معادل آن می‌تواند متعلق به دولت اجراکننده باشد. کشورهای اروپایی عمدتاً بر مبنای همین ماده در مواردی که با کشورهای دیگر توافق نکرده باشند، تقسیم اموال به صورت مساوی را به عنوان یک معیار قرار می‌دهند (CSD, 2014: 85). در واقع قوانین بسیاری از کشورها^۴ اصل تسهیم اموال مصادره شده را تجویز کرده است و کمتر کشوری همانند انگلستان در قوانین خود میزان سهم را تعیین کرده است؛ اما در رویه عملی و توافق کشورها عمدتاً بر مبنای همین مقیاس قدرالسهم هریک به صورت مساوی تعیین می‌شود و این موضوع را در کتاب‌های راهنمای خود تصریح کرده‌اند.

البته در انگلستان برای استرداد دارایی اموال مصادره شده به سه روش اقدام می‌کنند: ۱. در مواردی که موضوع بر اساس کنوانسیون مبارزه با فساد مریدا باشد با کسر هزینه‌های متعارف انجام شده، بقیه اموال را مسترد می‌کند؛ ۲. چنانچه موضوع مشمول کنوانسیون مذکور نباشد، به صورت موردی با کشور درخواست‌کننده برای نحوه تعیین قدرالسهم توافق می‌کند و ۳. چنانچه توافقی صورت نگیرد، حتی بدون نیاز به انجام عمل متقابل مطابق قانون داخلی خود که سهم هریک را به میزان پنجاه درصد تعیین کرده است، عمل می‌کند.^۵

۳-۱-۳. تسهیم اموال بین نهادهای داخلی

تقسیم اموال مصادره شده ناشی از جرم، اختصاص به کشورهای خارجی ندارد؛ بلکه برخی از کشورها در مقررات داخلی خود، این شیوه را برای نهادهای داخلی خود هم پیش‌بینی کرده‌اند؛ یعنی به نسبت مداخله سازمان‌ها و نهادها، مانند پلیس ایالت‌های مختلف یا آژانس‌هایی که در امر تحقیق، جمع‌آوری دلایل و به‌طورکلی در فرآیند اجرای دادرسی مشارکت و همکاری داشته باشند، اموال و دارایی مصادره شده بین آن‌ها تقسیم می‌شود.^۶ به عنوان مثال بخش ۱۰ قانون مدیریت و اموال توقیف شده مصوب ۱۹۹۳ کانادا^۷ به نحوه تقسیم اموال مذکور در داخل این کشور اختصاص یافته است. همچنین ایالات متحده آمریکا نیز در این

1. Conton

2. www.bj.admin.ch/bj/en/hom/.../Strafsachen/sharing.htm

3. Decision Article 16 (1)(ii) 2006/783/JHA

4. seized property management ACT 1993 canada (section 11)

5. www.homeoffice.gov.uk

۶. شاید بتوان حق‌الکشف نظام حقوقی ایران را که به موجب آن درصدی از ارزش اموال مکشوفه به مجریان قانون تعلق می‌گیرد با تسهیم اموال بین نهادهای داخلی برخی از کشورها مقایسه کرد. برای اطلاع بیشتر به ماده ۷۷ قانون مبارزه با قانون قاچاق کالا و ارز، آیین‌نامه اجرایی تبصره ۱ ماده ۷۷ قانون مذکور و نیز دستورالعمل مربوط به این موضوع رجوع کنید.

7. Seized property management Act 1993 canada (section 10)

زمینه مقررات جامعی دارد که به موجب آن چگونگی همکاری و ارتباط و تقسیم اموال مصادره شده بین ایالت‌ها و آژانس‌ها و نهادهایی که در این زمینه با هم همکاری کنند، با دولت فدرال مشخص کرده است.^۱ دولت فدرال سوئیس نیز در این زمینه با کانتون‌های خود مقررات مشابهی را دارد و بر اساس میزان مشارکت آن‌ها، اموال مصادره شده را به آنان اختصاص می‌دهد.^۲

۲-۳. تسهیم اموال و تأثیر آن بر رویکرد سیاست جنایی کشورها

اصولاً هر دولتی بر اساس قوانین و مقررات داخلی خود، درآمدهای حاصل را هزینه می‌کند یا به مصرف خاصی می‌رساند. در این خصوص برخی از اسناد بین‌المللی نظیر کنوانسیون ۱۹۸۸ وین^۳ و کنوانسیون ۲۰۰۰ پالمو^۴ که ضرورت مصادره اموال ناشی از جرم را پیش‌بینی کرده‌اند، به آن اشاره نمودند. معمولاً هم اینگونه درآمدها به نفع درآمد عمومی کشور به حساب خزانه‌داری کل واریز می‌شود تا از طریق قوانین مربوط به بودجه کشور هزینه شود.

بنابراین بر اساس یک قاعده کلی، هر کشوری به هر طریقی مصلحت بداند مطابق مقررات داخلی خود این اموال را مصرف می‌کند یا مورد استفاده قرار می‌دهد. در خصوص تسهیم اموال مصادره شده که به دنبال توافق کشورها صورت می‌گیرد، امکان تعیین محل هزینه آن با توافق طرفین میسر می‌باشد.^۵ به همین خاطر، برخی از اسناد بین‌المللی مانند کنوانسیون پالمو، کنوانسیون استراسبورگ راجع به نحوه تصرف در اموال یا عواید مصادره شده پیش‌بینی شده است تا آنجا که قانون داخلی کشورهای عضو اجازه می‌دهد بر اساس توافق، مصرف آن را به جبران خسارت بزه‌دیدگان و ارائه معاضدت فنی و آموزشی و نظایر آن به کشورهای در حال توسعه و دارای اقتصاد گذر تعیین کنند (عباسی، ۱۳۹۳: ۴۳۳).^۶ و از سوی دیگر برخی کشورها به ویژه کشورهای ثروتمند، داوطلبانه یا بنا به توصیه نهادهای بین‌المللی موافقت می‌کنند که این اموال را برای امور خاص و مقابله با جرم هزینه کنند. در واقع، از این طریق رویکرد کشورها در اتخاذ سیاست جنایی جدید با رویکرد حمایت از بزه‌دیده و مقابله با جرم از طریق اقدام به پیشگیری کنشی و از بین بردن زمینه‌های آن صورت گرفته است. لذا برای تبیین موضوع به برخی از آن موارد اشاره می‌شود.

1. US.Department of Justice. April 2009 , Guide to Equitable sharing for state and local law Enforcement Agencies.

2. Division of forfeited assets (aset-sharing) www.bj.admin.ch/bj/hom/sichrhpit/.../sharing.Html.pdf

3. Vienna convention 1988, Art 5(5) (a)

4. palermo convention 2000 , Art 14(1)

5. vienna convention 1988, Art5(5) (B)

۶. بند ج ماده ۳۰ کنوانسیون مبارزه با جرائم سازمان‌یافته فراملی ۲۰۰۰ پالمو و ماده ۱۴ کنوانسیون اروپایی در مورد تطهیر، تفتیش، توقیف و مصادره عواید ناشی از جرم ۱۹۹۰ استراسبورگ.

۳-۲-۱. جبران خسارت بزه‌دیده اولویت موضوع توافق

جبران خسارت بزه‌دیده، طیف وسیعی از جبران‌های مادی، از قبیل استرداد اموال، پرداخت غرامت و جبران‌های معنوی، مانند اعاده حیثیت و ندامت از ارتکاب جرم را دربرمی‌گیرد (رضوی فرد، ۱۳۹۰: ۱۷۷). براین اساس دولت‌ها به دنبال آن هستند تا حداقل بخشی از این خسارت‌ها را جبران کنند. توصیه اسناد بین‌المللی نظیر بند ۲ ماده ۱۴ کنوانسیون ۲۰۰۰ پالرمو موجب شده است که کشورها پرداخت خسارت به بزه‌دیدگان را در اولویت قرار دهند. در این صورت دادگاه‌های خارجی ممکن است اموال ناشی از جرم را به‌طور مستقیم به بزه‌دیده تسلیم کنند یا اینکه به مرجع صلاحیت‌دار کشور درخواست‌کننده که بزه‌دیده آن را مطالبه کرده است مسترد نمایند و این امر بستگی به نوع توافقی دارد که صورت گرفته است یا تصمیمی است که دادگاه می‌تواند اتخاذ کند (8: Jean-pierre Brun, 2011)؛ بنابراین، جبران خسارت بزه‌دیده در توافق تسهیم اموال، یکی از محل‌های هزینه‌ای است که کشورها آن را جزء اولویت قرار می‌دهند. در این خصوص برخی از کشورها نظیر دولت جرنسی^۱ به‌طور تاریخی در موضوع تسهیم اموال مصادره‌شده و برای بازگرداندن اموال، پرداخت خسارت به بزه‌دیده را بر هر امری ترجیح می‌دهد (Theodor S.Greenberg, 2009: 148). البته به‌طور کلی در مواقعی که اموال و عواید ناشی از جرم دارای مالک معین بوده و بزه‌دیده آن مشخص باشد، استرداد اموال باید به مالک اصلی صورت پذیرد و تسهیم اموال در مواردی صورت می‌گیرد که مالک واقعی آن مشخص نبوده یا در جرائمی چون اختلاس یا پولشویی به دست آمده باشد که باید به نفع دولت ضبط یا مصادره شود. در این صورت ممکن است تمام یا بخشی از اموال مذکور با توافق دولت‌ها به بزه‌دیدگان اختصاص یابد (Theodor S.Greenberg, 2009: 106).

۳-۲-۲. تأمین هزینه در امر آموزش و مساعدت فنی برای مقابله با جرم

همان‌طور که پیش‌تر گفته شد یکی از موارد تصرف یا مصرف اموال و عواید ناشی از مصادره که در توافق بین کشورها توصیه و تصریح شده است، هزینه این اموال در امر آموزش و ارائه معاضدت فنی به کشورهای در حال توسعه و دارای اقتصاد گذر است. در این راستا طبق ماده ۳۰ کنوانسیون پالرمو، کشورهای عضو با اعطای درصدی از وجوه یا معادل ارزش عواید مصادره‌شده حاصل از جرم به‌عنوان کمک به حسابی که به‌منظور مقابله با فساد پیش‌بینی شده است، اختصاص می‌دهند تا در برنامه‌های آموزشی بیشتر و تهیه تجهیزات نوین برای کشورهای در حال توسعه مورد استفاده قرار گیرد. همچنین در برخی دیگر از اسناد بین‌المللی^۲ تصریح شده است که دولت‌ها می‌توانند تمام یا قسمتی از اموال مصادره‌شده را به‌طور مستقیم در اختیار یک نهاد ضد پولشویی قرار دهند تا در راستای مقاصد و برنامه‌های ضد پولشویی مورد بهره‌برداری قرار گیرد (عباسی، ۱۳۹۳: ۴۳۴).

1. Guernsey
2. Aruba Recommendation. Rec.9.

یکی از مؤسساتی که به صورت تخصصی در امر مقابله با فساد و جلوگیری از جرائمی مانند پولشویی و بازگرداندن دارایی سرقت شده و به طور کلی مجرمانه فعالیت می کند، «مؤسسه بازل»^۱ است که در سوئیس در شهر بازل تأسیس شده و در آن شهر مستقر است و این مؤسسه به صورت غیرانتفاعی اداره شده و بخشی از بودجه آن از کمک های داوطلبانه تأمین می شود تا در امر آموزش، پژوهش و مشاوره به دولت ها در زمینه تعقیب موارد فساد بین المللی و سازمان یافته، پولشویی و بازگرداندن اموال و دارایی های مجرمانه هزینه کند.^۲

۳-۲-۳. تأمین هزینه در امر پیشگیری از فساد و مقابله با آن

مقابله با بین المللی شدن بزهکاری و حتی فساد در دستگاه های دولتی یک کشور مستلزم همکاری کشورها است تا آثار سوء آن به کشورهای همان ناحیه یا دیگر کشورهایی که با آن روابط مهم سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، مهاجرتی یا ... دارد، تأثیر منفی نگذارد. برای همین منظور بسیاری از کشورها تلاش می کنند تا با کمک و پرداخت هزینه های مقابله با فساد، با این پدیده مقابله کنند.

یکی از موضوعاتی که در مذاکرات و توافقات کشورها در زمینه تسهیم اموال و عواید ناشی از ضبط و مصادره مطرح می شود، مصرف این اموال برای مقابله با فساد است.

در این خصوص می توان به توافق بین کشورهای آمریکا، سوئیس و قزاقستان اشاره کرد که در یک مورد سه تن از مقامات ارشد کشور قزاقستان در تجارت نفت و گاز این کشور رشوه دریافت کرده بودند. مبلغ حدود هشتاد و چهار میلیون دلار رشوه به حسابی در یک بانک سوئیس واریز شده بود. مقرر شد وجوه مذکور که بابت جرم رشوه و عواید ناشی از آن در قالب مصادره مدنی^۳ قرار گرفته بود، بابت بهبود مدیریت مالی قزاقستان در برنامه پنج ساله این کشور و شفافیت در معاملات نفتی این کشور و مقابله با فساد هزینه شود (Theodore S. Greenberg, 2009: 106). در واقع با اینگونه توافقات خاص، ممکن است کشورهای درگیر با این مسئله از همه یا بخشی از قدرالسهم خود صرف نظر کرده تا در محل خاصی هزینه شود. این امر سبب خواهد شد تا با توجه به انگیزه خیرخواهانه ای که وجود دارد، توافق و همکاری بهتر و سریع تری صورت بگیرد.

نتیجه

گسترش روزافزون جرائم، به ویژه جرائم سازمان یافته فراملی قاچاق انسان، پولشویی، تروریسم، مواد مخدر و نظایر آن جامعه جهانی را تهدید می کند. بنابراین ضرورت مقابله با این جرائم و محروم کردن مرتکب از اموال و عواید ناشی از جرم ایجاب می کند تا کشورها، فراتر از منافع ملی که جنبه مالی دارد، منفعت جامعه جهانی را نیز لحاظ کرده و به توصیه سازمان ها و مفاد اسناد بین المللی در جهت مقابله با جرم

1. Basel Institute
2. www.baselgovernance.org
3. Non-conviction based (NCB)

از طریق تشریح مساعی و همکاری نزدیک‌تر جامعه عمل ببوشانند. در این راستا تسهیم منصفانه اموال و عواید ناشی از جرم که به‌عنوان راهبرد جدید همکاری به کار گرفته شد و تاکنون میلیاردها دلار از اموالی که از طریق مجرمانه، به‌ویژه فساد برخی حکمرانان نظیر فیلیپین، نیجریه، پرو (ADB, OECD, 2008: 161) حاصل شده است را به کشورشان بازگرداند. لذا می‌توان گفت استفاده از این شیوه در بسیاری از زمینه‌ها موفق بوده است؛ بنابراین ضرورت دارد جمهوری اسلامی ایران که همواره از این جهت رنج می‌برد، با استفاده از تجارب کشورهای جهان، با وضع قوانین و مقررات لازم نظیر ماده ۲۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۴۳ قانون مبارزه با مواد مخدر، البته به شکل کامل‌تر آن و تنظیم توافق‌نامه‌های دو یا چندجانبه، عضویت در شبکه‌های بین‌نهادی منطقه‌ای، ایجاد دفتر استرداد دارایی یا مرجع همکاری قضایی زمینه را برای به‌کارگیری و بهره‌مندی از این شیوه جدید همکاری فراهم سازد.

منابع

فارسی

- عباسی، اصغر (۱۳۹۳)، حقوق کیفری اقتصادی پولشویی؛ مبارزه با پولشویی در اسناد بین‌المللی در نظام حقوقی ایران، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد (۱۳۸۷)، ترجمه بهره‌مند بگ‌نظر، حمید، رهنمودهای تقنینی جهت اجرای کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با اسناد، چاپ اول.
- ژان پرادل و دیگران (۱۳۹۳)، حقوق کیفری شورای اروپا، ترجمه آشوری، محمد؛ چاپ اول، انتشارات خرسندی.
- رضوی فرد، بهزاد (۱۳۹۰)، حقوق بین‌الملل کیفری، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- رضوی فرد، بهزاد (۱۳۹۶)، جرم سازمان یافته، دانشنامه علوم جنایی، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۸۳)، معاضدت قضایی و استرداد مجرمین؛ تأکید جرائم مواد مخدر، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- آقا محمدی، منصور (۱۳۹۵)، «زمینه‌ها و چالش‌های همکاری بین‌المللی برای بازگرداندن اموال ناشی از فساد»، مجموعه مقالات کنوانسیون سازمان ملل متحد با فساد، دستاورها و چالش‌ها، تهران: نشر میزان.
- مدینگر، جان (۱۳۷۸)، پولشویی، راهنمایی برای محققان جنایی، ترجمه سروش، بهرگر، چاپ اول، تهران: نشر کارآگاه.
- دفتر مقابله با مواد مخدر و جرائم سازمان ملل متحد (unodc) (۱۳۸۸)، مجموعه اسناد استانداردها و هنجارهای سازمان ملل متحد در زمینه پیشگیری از جرم و عدالت کیفری، ترجمه معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه، چاپ اول، تهران: نشر روزنامه رسمی.

انگلیسی

- ADB/OECD Anti-Corruption Initiative for Asia and the Pacific (2007), **Asset Recovery and Mutual Legal Assistance in Asia and the Pacific**, Proceedings of the 6th Regional Seminar on Making International Anti-Corruption Standards Operational Held in Bali, Indonesia, on 5-7 September.
- CAC/COSP/WG. 2/2017/CRP. 1, Study prepared by the Secretariat on effective management and disposal of seized and confiscated assets, Open-ended Intergovernmental Working Group on Asset Recovery Vienna, 24 and 25 August 2017 (Item 5 of the provisional agenda).

- Camden Asset Recovery Inter- Agency Network (CARIN) **The History, Statement of Intent, Membership and Functioning of CARIN**, Europol 2012.
- Center for the Study of Democracy (CSD), **Disposal of confiscated assets in the European Union Member states**, Laws and Practices, PDF, 2014
- ICAR (International Centre for Asset Recovery) (2009), **Tracing Stolen Assets: A Practitioner's Handbook**, Basel Institute on Governance International Centre for Asset Recovery Steinenring 60, 4051 Basel, Switzerland.
- Jean. pierre Brun, Larissa Gray, Clive Scott, Kevin M. Stephenson (2016), **Asset Recovery Handbook A Guide for practitioners**, Stolen Asset Recovery Initiative (star), the world Bank.
- Jonathan Tickner, Sarah Gabriel. And Allan Bacarese (2013), **Asset Recovery in 19 Jurisdictions worldwide**, Published by Getting Deal Through.
- Kevin M. Stephenson, Larissa Gray, Ric Power (2011), **Barriers to Asset Recovery, An Analysis of the key Barriers and Recommendations for Action**, The world Bank and UNODC (star). Washington D. C.
- Lindy Muzila, Michelle Morales, Tammar Berger (2011), **Illicit Enrichment**, The world Bank. UNODC (star) April.
- Philip Gouner, Tinomir Bezlov, Anton Kojouharov, Miriana Ilcheva, Mois Faion Maurits Beltgens, **Legal and Investigation Tools (Part 3)**, center for the study of Democracy, Eu 2015/03/12.
- Theodor S. Greenberg, Linda M. Samuel (2009), **stolen Asset Recovery: A Good practices Guide for Non- Conviction Based Asset forfeiture**, The world Bank. UNODC (star), Washington, D. C.
- The world bank, (star), **Asset Recovery under German Law, Pointers for practitioners**, pdf, 2013
- The world bank (star) (2011), **obtaining Assistance from the UK in Asset Recovery: A Guide for International partners**, pdf.
- UNODC, **Asean Handbook: on International legal cooperation in Trafficking in persons Cases**, Association of Southeast Asian nations, published August 2010.
- UNODC, **Asset Recovery and mutual legal Assistance**, Global corruption Book, pdf, January, 2017
- UNODC, **Digest of Asset Recovery cases**, August 2015
- US. Department of state, **Asset Recovery Tools Procedures: A practical Guide for International cooperation**, Printed by A/GIS/GPS, May 2012.

اسناد الکترونیکی و سایتهای اینترنتی

- <https://www.baselgovernance.org>
- www.bj.admin.ch/bj/en/hom/.../Strafsachen/sharing.htm
- (www.csd.bg, csd@online.bg)
- www.eocd.org/corruption/greece-eocd-anti-corruption.htm
- www.homeoffice.gov.uk
- [https://www.unafei.or.jp/publication/pdf/ps-No 83-O9VE-Walsh.pdf](https://www.unafei.or.jp/publication/pdf/ps-No%2083-O9VE-Walsh.pdf).
- <https://web.Das.org/M18/Treaties-B/can-ml-bil-usa2-en.pdf>
- [https:// web.Das.org/mla/Treaties-B/can-mla-bil-usaz-en.pdf](https://web.Das.org/mla/Treaties-B/can-mla-bil-usaz-en.pdf)